

KOŠARKA NA PROSTORIMA BIVŠE JUGOSLAVIJE TOKOM 1941. GODINE

Simović Slobodan¹, Pavlović Petar¹, Pantelić Kristina¹ i Grgić Zrinko²

¹Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta, Banja Luka, Bosna i Hercegovina

²Hrvatski športski muzej, Zagreb, Hrvatska

PREGLEDNI NAUČNI ČLANAK

UDK: 796.323.2(497.1)"1941"

SUMMARY

Development of basketball in the territory we are talking about, during the WW II, remained quite un-researched, so the subject and the goal of this paper is to research, analyze, highlight and obtain from oblivion that same period. We hope to stir up the sports historians, and also other readers interested in history of sports for further research.

During writing usual historical method was used (finding of primary historical sources, their critics, as also the finding and studying of the secondary historical sources). A numerous sources made in that time were reviewed and consulted (magazines, newspapers, papers, records, reports, overwrites, etc.) in: archives, libraries, institutes, private archives and museums of sports of former Yugoslavia, as also the sources made afterward.

During 1941 basketball took place in Belgrade, Novi Sad, Split, Šibenik, Dubrovnik and Kotor. The competitions were played occasionally but most intensively in Belgrade. Serbian Basketball Federation was founded in September, also in Belgrade.

Key words: basketball, competitions, II War World.

UVOD

Košarka se, na prostorima bivše Jugoslavije, počela prvo igrati među školskom omladinom, potom i u sokolskim društvima. U osnovnoj školi u Studencima kod Maribora počinje se igrati 1919. godine. Uveo ju je učitelj te škole, Ciril Hočevac, koji se sa košarkom upoznao još prije 1914. godine, radeći u školama u Mariboru, gdje se košarka igrala među školskom omladinom.

U Beogradu se počela igrati početom oktobra 1923. godine, poslije boravka g-dina Williama Wailanda, izaslanika Crvenog Krsta. On je došao u Beograd radi organizacije dječijih igara i igrališta. Tečaj o dječijim igrama, za učitelje i učiteljice osnovnih škola, nastavnike gimnastike, sokolske i skautske vođe, je održao od 27. septembra do 18. okotobra 1923. godine, na igralištima osnovne škole na Sava-

mali i kod Saborne Crkve. Pored ostalih igara on je polaznicima pokazao i novu američku igru – košarku. Po završetku tečaja počeli su je igrati učenici Druge muške beogradske gimnazije.

Poslije Beograda, Walland odlazi, sa istim zadatkom, u: Sarajevo, Novi Sad, Bitolj, Skoplje, Niš, Zagreb, Split, Ljubljani, gdje je, takođe, i njima pokazao novu igru.

Ubrzo ona počinje da se igra u tim i drugim mjestima: Bitolju 1924., Novom Sadu 1924., Nišu 1925., Mostaru 1926., Tuzli 1927., Zadru 1928., Zagrebu 1929., Štipu, 1932., Karlovcu 1933., Boki Kotorskoj 1935., Sušaku 1938., Splitu 1939., Petrovgradu 1939., Sarajevu 1939., Ljubljani 1939., Dubrovniku 1940. godine itd.

Period od 1929. do 1940. godine je izuzetno značajan za razvoj košarke na prostorima tadašnje Jugoslavije. Košarka počinje da se igra ne samo među sokolskom i

školskom omladinom, već i među studentima. Igraju se brojne utakmice između postojećih ekipa, održavaju se prva prvenstva i igraju se prve međunarodne klupske i reprezentativne utakmice.

Studnetska reprezentacija Kraljevine Jugoslavije je prvu internacionalnu utakmicu odigrala sa reprezenatacijom Italije B, 20. marta 1938. godine u Rimu. Iste godine, 5. jula, na Desetom Svesokolksom sletu u Pragu, reprezentacija jugoslavije odigrala je svoju prvu međunarodnu utakmicu sa Čehoslovačkom.

Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije (SSKJ), kao predstavnik Jugoslavije, primljen je, polovinom decembra 1936. godine, u Međunarodnu košarkašku federaciju (FIBA).

Prvo prvenstvo SSKJ u košarci je održano 28. i 29. septembra 1940. godine u Borovu, na kome je učestvovalo 180 košarkaša i košarkašica, raspoređenih u 15 ekipa iz sedam sokolskih župa.

Može se pomisliti da, za vrijeme II svjetskog rata, ljudi nisu uopšte posvećivali pažnju sportskim aktivnostima. No, nije bilo tako. Istraživanje je pokazalo da su ljudi, i u takvim teškim, vremenima, posvećivali pažnju, pored ostalog, i raznim sportskim aktivnostima, među kojima se nalazila i košarka. Iako se ona uveliko igrala, dugo vremena se o tome čutalo i vrlo malo pisalo.

Razvoj košarke na prostorima o kojima je riječ, za vrijeme II svjetskog rata, ostao je do danas nedovoljno istražen, pa nam je namjera da taj period razvoja košarke istražimo, proanaliziramo, rasvetlimo njegov razvoj i otrgnemo od zaborava. Nadamo se da ćemo kod istoričara sporta, kao i kod drugih čitalaca ovoga rada, koje interesuje istorija sporta, prije svega košarke, izazvati želju za daljim istraživanjem.

METODE

Prilikom pisanja rada korištena je istorijska metoda (pronalaženje primarnih istorijskih izvora, njihovo analiziranje, kai i pronalaženje i analiziranje sekundarnih istorijskih izvora). Pregledani su i konsultovani brojni izvori koji su nastali u to vrijeme (časopisi, novine, listovi, zapisnici, izvještaji, prepiske i dr.) u: arhivima, bibliotekama, institutima, privatnim arhivima i

muzejima sporta bivše Jugoslavije kao i izvore koji su nastajali poslije toga perioda.

REZULTATI I DISKUSIJA

Košarkaške aktivnosti u periodu od januara do 6. aprila 1941. godine

U organizaciji Načelnštva Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije je u Beogradu, od 2. do 6. januara 1941. godine u Domu sokolskog društva Beograd – Matica, u Delgradskoj br. 27 održan savezni tečaj za košarku. Voditelj tečaja je bio Marjan Maržan i svi primljeni kandidati morali su se prijaviti, 2. januara do 14.30 časova, Maržanu. Oni koji zakasne neće se primiti, tj. neće moći prisustvovati tečaju.

Sve naprijed rečeno o tečaju vidljivo je iz Obavještenja – pisma Načelnštva Saveza Sokola Kraljevine Jugoslavije broj 12943/40, upućeno sestri Sofiji Mladenović, članici Sokolskog društva Beograd – Matica.

„Ovime Te obeveštavamo da si primljena na savezni tečaj za KOŠARKU koji se održava od 2. do 6. januara 1941. godine u Domu sokolskog društva Beograd – Matica (Deligradska 27). Dne 2. januara 1941. godine moraš se javiti vodniku tečaja bratu Marjanu Maržanu do 14,30 časova poslepodne. Raspored rada na tečaju dobićeš kod prijave. Zadocnjele i neredovite tečajke neće se primati, odnosno odstraniće sa tečaja.“ (vidi sliku pisma)

Maržan je, u cilju popularizacije košarke, u listu „Jugoslovenski sport i vazduhoplovstvo“, br. 2, od 7. janura 1941. godine, izdat u Beogradu na strani 38, objavio članak pod nazivom „Utakmica košarka u Beogradu“ u kome je opisao utakmicu odigranu u Beogradu krajem 1940. godine, između ekipa Škole tjelensnog vaspitanja (ŠTV) iz Beograda i Sokolskog društva Beograd – Matica. On je igrao u ekipi Sokolskog društva Beograd Matica i postigao je šest pogodaka.

U Beogradu su 19. januara 1941. godine, u dvorani Sokolskog doma Soko Beograd I, odigrane tri košarkaške utakmice. Takmičilo se šest ekipa: tri erike Sokolskog društva Matica Beograd (članovi, naraštajci i naraštajke), dvije erike studenata (muškarci i žene Škole tjelensnog

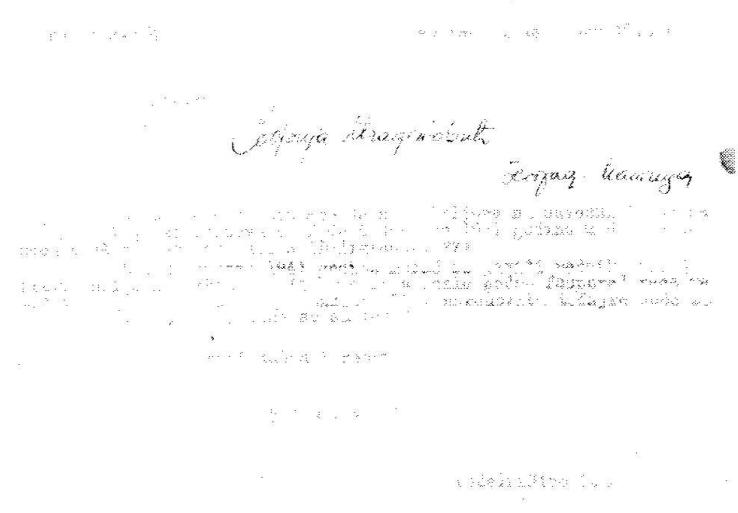
vaspitanja iz Beograda) i ekipa Sokolskog društva Soko I iz Beograda.

Miodrag Stefanović u svom Dnevniku zapisuje:

„Prošle nedelje održane su tri košarke utakmice u Beogradu, u sokolani Beograd I. Nastupile su tri vrste sokolskog društva Beograd – Matica u borbi sa studenticama i studnetima Škole telesnog vaspitanja, te vrste Sokola I.“ (Maržan, 1941, 6).

SLIKA 1

Pozivnica Sofiji Pekić da prisustvuje saveznom kursu košarke u 1940. godini

Prva utakmica je odigrana između naraštajki sokolskog društva Matica – Beograd i studenica Škole telesnog vaspitanja. Pobijedile su studentice rezultatom 7-6 (6-6). Za Maticu su igrale: Ružica Radovanović (postigla svih šest pogodaka), Draga Đurović, Kosara Petraček, Mira Pavliček i Sofija Mladenović, a za studentice: Vacac, Rižnar, Matejić, Poljaković, Jevtić, Lešnik i Ferster. Za studentice su pogotke postigli Vacac (3) i Poljaković (4). Utakmicu je dobro sudio Miodrag Stefanović.

„Pre početka utakmice goste je pozdravio načelnik Sokola I, brat Selimir Radovanović, istakavši marljivost sokolskog društva Beograd – Matica i njezinog pročelnika za igre, za napredak košarke u Beogradu. U drugom poluvremenu nakon ravnopravne borbe u kojoj se naročito isticala igra sestre Ružice Radovanović, završila se utakmica nerješeno 6-6. Studentice su iznele pobedu, no ovog puta je nisu zaslužile, jer su naraštajke Matice

bile, ako ne bolje, a ono ravnopravan protivnik.“ (Ibid)

Drugu utakmicu su odigrali članovi Matice i studneti ŠTV, uz prisustvo velikog broja gledalaca. Utakmica se završila pobjedom Matice rezultatom 23-22. Sudio je Selimir Radovanović. Za Maticu su nastupali: Maržan, Travica, Debelja, Tričković, Nikolić, Stojković, Mišeljić i Stefanović, a za studente: Šuput, Lašman, Kokot, Cizej, Tominić, Vlahović, Dančević i Kobali. Za Maticu su pogotke postigli: Maržan (3), Debelja (2), Stojković (10), Mešeljić (4) i Stefanović (4), a za studente: Šuput (2), Lašman (4), Kokot (4), Tominić (2), Vlahović (4) i Kobali (6). Kod Maržana, između ostalog, stoji:

„...no sada počima oštra igra koju forsilaju studenti. Utakmica se završava zasluzenom minimalnom pobjedom Matice koju je postigao br. Maržan iz slobodnog bacanja 23-22. Utakmicu je sudio brat Selimir Radovanović vrlo dobro. Samo je dozvoljavao suviše oštru igru, koja na klizavom parketu može imati i gore posljedice.“ (Ibid)

Miodrag Stefanović je, o toj utakmici, u svom Dnevniku, u nedelju 19. januara 1941. godine, zapisao sledeće:

„Zatim dolazi naša članska sa ŠTV. Naša prva petorka u sastavu Travica, Nikolić, Vasa, Mišeljić, ja počela je mirnu i staloženu igru. Vasa odlazi iz igre i Maja ulazi mesto njega. Kasapska igra ŠTV se nastavlja. U tom Maju strahovito fauliraju da Sele mora da dosudi penal. Penal mora da odluči ko će da pobedi... I najzad gol... i kraj... Mi smo pobedili. Tek tada sam video kako tečajci nisu džentlmeni jer su se vadili kako im nije potpun tim iako je on bio veom potpun. Čak su igrali i Kobali i Ratko zajedno. Rezultat je 23 naprema 22 za nas“ (prema Paunić, 1981, 298)

U trećoj, posljednoj utakmici, sastali su se naraštajci Matice sa ekipom Sokola I. Sokoli su zasluzeno pobijedili rezultatom 14-8 (12-6). Marjan Maržan je bio sudija, koji je utakmicu „sudio vrlo strogo i nije dozvoljavao da igra poprimi ne dozvoljenu oštrinu“ (Maržan, 1941, 6).

Za Maticu su nastupali: Oljača, Enci, Petković, Tomić, Mladenović, Vujičić, Senić,

Denić, Ostojić i Aksentijević, a za Sokole I: Nenadović, Mikulić, Lerner, Jotić, Popović, Tomin i Milošević. Za Maticu su pogotke postigli: Enci (2), Petković (1) i Denić (5), a za Sokole: Nenadović (10), Mikluić (2) i Milošević (2).

I ove utakmice, kao i prethodne, su poslužile za dalju popularizaciju košarke u Beogradu.

Maržan piše:

„Možemo biti ponosni, da Sokoli propagiraju tu igru, te da idu daleko napred od ostalih koji misle da su napredniji od nas. Naročito treba pohvaliti rad sokolskog društva Beograd – Matica, koje je uspelo da uspešno nastupi sa tri vrste sa vrlo dobrim rezultatima.“ (Ibid)

Bilo je planirano da se u nedelju, 26. januara tekuće godine odigraju tri utakmice između: Sokolskog društva Petrovgrad i Sokolskog društva Beograd – Matica, Sokolskog društva Zemun – Matica i Sokolskog društva Beograd I, i između naraštajaca Beograd – Matice i SAŠK-a.

„Utakmice će početi 26. o.m; ujutro, u 11 časova, a ulaznina je minimalna je su utakmice propagnadnog karaktera“ (Ibid)

Maržan predviđa da će utamice biti lijepo i interesantne za posmatrače, prvenstveno, zbog učešća košarkaša iz Petrovgrada koje on smatra odličnim košarkašima.

„Kako su braća iz Petrovgrada vrlo dobri košarkaši, a sudelovali su i na saveznim utakmicama košarke u Beogradu to će susret biti izdašno inetersantan i lep, a ostali program obećava lepe utakmice.“ (Ibid)

Nije nam poznato da li su planirane utakmice i održane.

Prema Dnevniku Miodraga Stefanovića poslednja utakmica u periodu između dva rata (1918-1941), a pred sam napad Hitlera na Jugoslaviju odigrana je u Beogradu, u nedelju 16. marta 1941. godine između ekipa Sokolskog društva Zagreb II i Sokolskog društva Matica – Beograd. Pobijedili su zagrebačani rezultatom 59-32 (29-14).

U Dnevniku, nedelja, 16. marta 1941. Stefanović zapisuje:

„... izgubili smo sa 59-32 (29-14) iako smo bili potpuno ravnopravni. Ja sam dao samo šest golova, jer me je Zlatko tako dobro

čuvao... da nisam uopšte mogao maći.“ (prema Paunić, 2007, 166)

SLIKA 2

Marjan Maržan

Poslije boravka Marjana Maržana u Beogradu (od decembra 1939. godine) gdje je, prevnstveno radio na širenju košarke, on 3. februara 1941. godine napušta Beograd i odlazi u Ivanec. Pripremljen mu je svečani ispraćaj od njegovih prijatelja – košarkaša i poštovalaca. Stefanović u svom Dnevniku od ponedeljka, 3. februara 1941. godine piše kako su na željezničkoj stanici ispratili Maju:

„Poslednji dan kako se Maja nalazi u našoj sredini... i poslepodne kada sam otišao na stanicu tamo je već bila velika kompanija u čijoj se sredini nalazio Maja. Bio je veoma uzbudjen. Dobija razne poklone. Približava se čas našeg rastanka, a ja primetih na svima licima da su uzbudjeni. Iz naše sredine jedan čovek koga smo svi voleli i koga ćemo se uvek sećati. Maja ulazi u voz... Zatim se iz svih grla začu zdravo – zdravo – zdravo i voz se brzo udalji iz stanice.“ (prema Paunić, 1981, 298)

Po dolasku u Ivanec koji se nalazi u okolini Varaždina 18. februara 1941. godine upućuje pismo Miodragu Stefanoviću u Beograd u kome, između ostalog, piše:

„To je moja najveća želja, a i radovalo bi me da prilikom mog dolaska u Beograd na akademiju Sokola II iz Zagreba, vidim sve u najboljem redu... i ne dozvole da nestanu iz košarkaškog naroda. Vi svi treba da poradite na tome, da Vas se skupi što veći

krug, da pridobivate nove, a ne gubite stare košarkaše i to će onda biti pravi uspeh. Htio bi da vidim na okupu celo staro košarkaško društvo obnovljeno sa novim 'zvezdama'.“ (prema Paunić, 1981, 318) U nastavku pisma piše:

„Zaželi Paji uspeh u radu. No sada više ne mora se toliko mučiti, jer onaj najglavniji početak i temelj sam ja radio. Da li ste dobili vlastite koševe ili trenirate na školskim? Forsirajte svakako svoje koševe u velioj dvorani, a u pogledu predloženih po meni utakmica poradi i Ti nešto.“ (prema Paunić, 1981, 301)

Prepiska se nastavlja. Iz istog mesta on 3. marta ponovo šalje pismo Miodragu Stefanoviću u kome pored osalog stoji:

„Utakmice kako ste predvideli održite, jer bez utakmica nema napretka. Imadete još dosta igrača na izbor pa možete sastaviti članski tim: Travica, Mišeljić, Nikolić, Debelja, Vlahović, Šuput itd. mogli bi vrlo dobro da igraju protiv nas, a mislim, da ne bi baš bili slabi. Da li ste već igrali sa Petrovgradom? Kako napreduju novi igrači? Da li ste trenirali redovno polaze i kakav je napredak starih 'asova'?... jer su košarkaši ove godine doprineli mnogo za Maticu, ne samo u takmičarskom pogledu, nego i na svim drugim poljima, počevši od rada u sokolani pa dalje.“ (Ibid)

Vjerovatno je govorio o utakmici koja će se odigrati 16. marta 1941. godine u Beogradu, između ekipa Sokolskog društva Zagreb II i Sokolskog društva Matica – Beograd.

Maržan nastavlja prepisku sa svojim prijateljima košarkašima. On iz Zagreba, 3. juna 1941. godine upućuje pismo R. Radovanoviću u Beograd, u kome, između ostalog, stoji:

„Čujem, da će se na Kalimegdanu na letnom vježbalištu moći nešto raditi. Sakupite se, br. Stanko i Zvonko Neferović će sa Rafom nastojati, da se tamo nešto radi, a naročito da igrate odbojku i košraku... pa pozdravljam sve poznate košarce, matičare i sve druge znane i neznae a naročito Tebe uz mnogo sećanja i bratski Zdravo! Majo.“ (Ibid)

Košarkaške aktivnosti od 6. aprila do kraja 1941. godine

Istorijski razvoj košarke na prostorima bivše Jugoslavije do rata 1941. godine i, naročito poslije rata, od 1945. godine dalje, relativno je dosta obrađen i rasvjetljen, no period za vrijeme II svjetskog rata ostao je do danas nedovoljno istražen, pa bi zbog toga bilo korisno i potrebno i taj period razvoja košarke istražiti i rasvjetliti njegov razvoj i otkinuti od zaborava.

Nažalost, kako kaže Pavlović:

„Kod nas se ljudi nemarno odnose prema istorijskoj građi fizičke kulture, šta više može se reći da su istorijske nauke dugo vremena bile pasivne prema ovoj sferi ljudske kulture, što je uslovilo bitan nedostatak i metoda i pažnje prema čuvanju i izučavanju te građe. Iz tih razloga ostao je sačuvan mali broj primarnih istorijskih dokumenata kao i druge arhivske građe o fizičkoj kulturi za vrijeme rata. To je jedan i od razloga što u istoriografskoj literaturi, osim relativno bogate memoarske građe i popularne publicistike, veoma se rijetko mogu naći naučni radovi sa tematikom iz oblasti iz fizičke kulture.“ (Pavlović, 1989, 3)

Slično je i sa košarkom i, takođe, rijetko se mogu naći naučni radovi sa tematikom iz razvoja košarke za vrijeme II svjetskog rata na prostorima bivše Jugoslavije.

Značaj i uloga sporta, a u njegovom sastavu, značaj i uloga košarke, kod nas i u svijetu danas je takav da ne može da ostane izvan pažnje nauke, pa samim tim ni izvan istorijske nauke, zbog toga se sve veća pažnja poklanja i izučavanju istorije sporta, pa i izučavanju istorije košarke za vrijeme rata.

Može se pomisliti da, u tim ratnim dešavanjima, svim teškoćama i ratnim nedaćama, na prostorima tadašnje Jugoslavije, ljudi nisu uopšte posvećivali pažnju sportskim aktivnostima. No, nije bilo baš tako. Prema Pavloviću:

„Dogadjaji su, međutim, pokazali da su ljudi i u takvim okolnostima, uprkos svim teškoćama i ratnim nedaćama, nalazili snage i motiva da se, makar i u kratkim predasima, okrenu sebi, svom ljudskom kulturnom identitetu. U tim svojim

htenjima oni nisu zaboravili ni sportska nadmetanja ni druge oblike fizičke kulture. Šta više, ove aktivnosti su im često bile jedina oduška, jedina prilika za ispoljavanje i održavanje kulturnih tradicija i kontinuiteta življenja uopšte.“ (Pavlović, 1989, 387)

O košarci za vrijeme II svjetskog rata, iako se uveliko igrala, dugo vremena se čutilo i vrlo malo pisalo. Nebojša Popović o tome kaže:

„Aca i ja smo se upoznali 1942, kada se i naša košarka, u okupiranom Beogradu, takođe 'i te kako' igrala. Ni meni nije jasno zašto se o tome čuti... Beograd je, kao i Srbija, bio okupiran, ali se posebno u toku 1942. igrala i košarka. Bilo je sedam osam ekipa, Aco je igrao za Obilić, zajedno sa Miloradom Sokolovićem, Ratkom Kašaninom, koji je docnije doktorirao međunarodno pravo, bio je i predsjednik Košarkaškog saveza Srbije.“ (prema Stojković, 2000, 17)

Za vrijeme okupacije u Beogradu se igrala košarka gotovo sa istim intenzitetom kao i prije rata. Igrali su je ne samo prdratni košarkaši, već i ostali sportisti i školska omladina.

Košarka, kako kaže Stanislav Paunić:

„i u tako kontraverznim i pradoksalnim okolnostima ovog podperioda ipak nalazi načina i mogućnosti ne samo da se održi, nego čak i 'uznapređuje' u odnosu na raniji period (Maržanovih 170 iz cele Jugoslavije 1940. godine prema 300 igrača i 23 kluba – samo iz Srbije, na primjer), a pogdje (Prizren, na primer) još i prvi put javi! Za njeno ovakvo, verovatno i u evropskim razmerama jedinstveno, predstavljanje posebno je indikativan slučaj navedenog 'prigodnog uzorka', - to jest Beograda, odnosno Srbije.“ (Paunić, 2007, 187)

Kako je rad Sokola bio zabranjen, od strane okupatorske vlasti, to sportisti koji su do tada vježbali u sokolskim društvima prelaze u druge sportske klubove, gdje nastavljaju vježbanje. U klubovima se, pored ostalih, formiraju i košarkaške sekcije. Među prvima je u SK Jugoslavija (kasnije SK 1913) formirana košarkaška sekcija, i za muškarce i za žene, koja je imala značajan uticaj na razvoj košarke u Beogradu. Postojalo je u to vrijeme više sportskih

klubova: SK Jugoslavija, BASK, BSK, BTK, Obilić, BOB, SASK (Srenjoškolski amaterski sport klub), klub Vladana Mitića, poznatog beogradskog trgovca i dr, u kojima se gajila košarka u novoformiranim košarkaškim sekcijama (ekipama). Pored igranja u klubovima oni su igrali i međusobne utakmice, organizovali prvenstvo Beograda u košarci (1941, 1942, 1943) i radili na popularizaciji košarke među beogradskom omladinom.

SLIKA 3

Utakmica između ženskih timova (SK 1913 i BOB) na Tašmajdanu tokom okupacije Beograda

Svi naprijed navedeni klubovi su imali odlične igrače, tako da su utakmice između njih bile uvijek interesantne i zanimljive. Najviše se igralo na terenima na Tašmajdanu (igralište BTK) i na Kalemgednau (igralište BOB-a).

O sportu u Beogradu, tih ratnih dana, list „Kolo“ konstatiše sljedeće:

„Prve posledice velikih promena u našem sportu pojavili su se odmah posle rata. Zapaženo je da je otpočeo razvoj pojedinih sportskih grana, koje su se ranije razvijale tiho, bez učešća širih masa, bez ikakve podrške, zahvaljujući isključivo velikom požrtvovanju pojedinaca.“ (Anon, 1942, ?)

Mirko (Bata) Aksentijević¹, učesnik tih događaja, o tome kaže:

„Moram da kažem da je to bio jedan poseban splet okolnosti... mi smo se nekako... ti igrači koji su igrali u Matici... mi smo se našli u es ka 13... to je bila predratna

¹ Intervju dao Stanislavu Pauniću 7. aprila 1980. godine, snimljeno na traku

Jugoslavija... pošto je Jugoslavija propala... ime kluba je propalo, tako da je... nisu hteli da se vraćaju na ono staro ime... nego je 13 kao broj godine u kojoj je taj klub bio osnovan... to ime je bilo uzeto i mi smo se našli u tom es ka 13... i stvorili smo jedan muški, ženski tim... odnoso bilo je više nego za jedan tim... bilo je dvadesetak mladića i devojaka koji su igrali košarku... i... tu je bilo... i drugih klubova... bio je neki BASK, onda BTK, Obilić, Mitić... Vladan Mitić poznat beogradski trgovac... njegov sin je igrao košarku... i on je imao svoj tim... itd.“ (prema Paunić, 2007, 174-175)

Predsjednik SK 1913 je bio Joca Ružić, treneri: Nebojša Popović, Mirko Aksentijević i Zvonimir Neferović, a pored njih u klubu su, pored ostalih, bili i Miodrag Stefanović, Aleksandar Petrović, Ivan Dimić i Vasa Stojković.

Ubrzo se pri klubu formira sekcija za košarku. Izabaran je rukovodstvo sekcijske. Sekretar je bio Miodrag Stefanović, tehnički referent Zvonimir Nefereović, ekonom Ljubiša Galović², članovi uprave Kluba, Mirko Aksentijević i Veljko Ronac.

O tim dešavanjima ostao je zapis u „Novom vremenu“, od 12. decembra 1941. godine.

„Kao prvi klub u Beogradu počeo je da gaji ovaj sport S.K. 1913. koji ujedno gaji skoro sve sportove. Uviđajući vrednost košarke, odlučila je uprava S.K. 1913. da osuje i u svome klubu i da gaji ovu već tako brzo shvaćenu igru od strane naše omladine. Na osnivačkoj sednici... za sekretara Stefanovića Miodraga, za teh. referenta Neferovića Zvonka, za ekonoma Ljub. Galovića, članove uprave sačinjavaju M. Aksentijević, V. Ronac.“ (Anon, 1941, ?)

Taj sportski klub (S.K. 1913) je imao značajnu ulogu za širenje košarke ne samo u Beogradu, već i u cijeloj Srbiji.

„Ovaj klub nije samo u Beogradu, već i u čitavoj Srbiji, poveo akciju za širenje košarke. Kada je osnovao S.K. 1913 svoju košarkašku sekciju, prionuo je svim silama na rad, da bi što više sportista zainteresovao za ovu igru. Marljiv rad uprave košarka sekcijske nije ostao bez“ (Anon, 1942, ?)

O košarkaškoj sekciji S.K. 1913 u „Novom vremenu“, od 25 marta 1942. godine, je objavljen tekst sledećeg sadržaja:

„Pre rata košarka je bila kod nas u povoju. Danas, kada treba naš sport sasvim iznova reorganizovati, mora se posveti računa i o ovoj grani sporta. Nekolicini mlađih i preduzimljivih ljudi, koji su se zauzeli da ovaj sport lansiraju među našim sportistima, treba svestrano ukazati pomoć. S.K. 1913 osnivajući košarka sekcijsku primo je prijateljski ove ljude i pomogao im u njihovom nastojanju da se ovaj sport što više populariše među našim sportisima i njegovim ljubiteljima. Još od poslednjeg prvenstva Beograda u košarci (1941. godine p.a.), koje je uspelo u svakom pogledu, radili su ovi mlađi ljudi na organizaciji najlepšeg sporta današnjice. Tako je stvoren čitav kadar igrača, koji se sprema da u najskorije vreme izade pred beogradsku publiku i pokaže joj lepotu ove igre: brzinu, snagu, borbenost, izdržljivost, okretnost. Isključuje se svaka surovost, zlonamarenost i mržnja.“ (Anon, 1942, ?)

Nebojša Popović priča:

„Ja sam igrao za SK 1913, klub koji je bio naslednik čuvene SK Jugoslavije. Tih ratnih godina, ime Jugoslavije, ni u sportu, nije smelo da se pominje, pa je pronađeno kompromisno rešenje. Za nas je 1913 bila značajna istorijski, zbog Drugog balkanskog rata. Vasa Stojković, takođe naš kolega, budući urednik Večernjih novosti, igrao je za BSK, kasnije BTK – to je Beogradski teniski klub, gde je igrao i Bora Stanković, danas prvi čove svetske košarke, generalni sekretar FIBA...“ (prema Stojković, 2005, 21-22)

U košarkaškoj ekipi SK 1913 pored Srba igralo je i nekoliko Hrvata, izbjeglica. Popović kaže:

„To su sve bili ljudi jugoslovenskog opredeljenja. Bežali su iz Nezavisne Države Hrvatske i utočište našli u Beogradu. Sjećam se Zvonka Neferovića iz Zagreba, Veljaka Ronca iz Šibenika, Vlade Mađaruha iz Karlovca.“ (Ibid, 23)

² Atletičar, srpski rekorder na srednje i duge staze

SLIKA 4

Postrojene ekipe SK 1913 (crni) i Izbjeglice (bijeli) prije početka utakmice na Tašmajdanu

Aleksandar Petrović³, takođe, učesnik tih događaja priča:

„S tim što smo za vreme okupacije nastavili u klubu es ka 913... to je bivša Jugoslavija... i... bogami... tu je se dosta ozbiljno treniralo... tu su se skupili svi tī koji su igrali i u Sokolu i u Domu Kralja Aleksandra... jedan od tih je bio Nebojša Popović... pa je bio Mija Stefanović... pa Vasa Stojković, Bata Anksetijević, pa Dimić iz Treće muške... jako dobro igrao... to su bile dosta jake ekipe... bilo je i ženskih ekipa... pa smo mi međusobno igrali... mi smo to radili na pomoćnom terenu... a to je bilo i možda... možda iz tog razloga da se na naki način sastanu mladi ljudi... a trener nam je bio Nebojša Popović, Bata Aksentijević i... Neferović... predsjednik je bio čika Joca Ružić... i da je on vrlo voleo košarku... i da je s druge strane pomagao dosta... bilo je tu lepih tih utakmica... znam da su to nam lepi provedeni dani... u onim teškim danima ovo je bilo... jedno osveženje.“ (prema Paunić, 2007, 177)

Svetislav Vulović⁴ kaže da je on u Beogradu, za vrijeme okupacije, obnovio košarku. Kako je do toga došlo on priča:

„Ja sam tu istu košarku obnovio... za vreme okupacije... postavilo se pitanje da mladi ljudi svi idu u Borski rudnik... onda su ljudi došli kod mene i kazali su... ako bi mi nešto radili što ne bi... nikakve veze sa Namcima,

nikakve koristi ne ide Nemcima, nikakav rad... a bi se bavili nekim sportom... mogli bi da se od toga spasu... i ja sam sa ličnom zebnjom prihvatio taj posao... tada se to igralo na Beogradskom teniskom klubu... tenis se nije igrao za vreme okupacije nikakav... ja sam se prihvatio da budem njihov ponovni pionir... ako se tako može nazvati... i iz te generacije su današnji rukovodioci i finkcioneri... Bora Stanković, Nebojša Popović, Šaper, Munčan... onda Vasa Stojković, Mija Stefanović... i mnogi drugi... koji su to nastavili... tada se to igralo... opet neka vrsta prvenstva ali su bili klubovi BTK, Jugoslavija, BSK, BASK... i to se tako igralo... može biti dve sezone.“ (prema Paunić, 2007, 177)

Na drugom mjestu on kaže da je ideja potekla od Bora Jovanovića:

„U vreme okupacije, ovde se nije upražnjavo ozbiljno nikakav sport osim fudbala. Jednog dana 1942. Bora Jovanović, budući profesor na DIF-u, dođe kod mene i kaže: doktore Bato, imam jedan predlog. Malo je opasan. Da ne bi Nemci terali mlade Beogradane da idu u borski rudnik, ili da ginu po šumama, ima nade da će biti zaštićeni ukoliko se bave nekim sportom. Ali moraćemo da rizikujemo. Ti da budeš predsjednik košarkakoškog saveza, ja odbojkaškog. I mi postavimo na mojim terenima za tenis košarkaško i odbojkaško igralište, pa osnujemo i timove: SK 1913, BSK, BASK, Obilić, Mitić, i BTK. Tu je igralo stotinjak mlađih i tako budu spaseni od teranja u rudnik.“ (prema Stojković, 2005, 21)

O tome, kad je prvi put video koševe, kada je počeo da igra košarku, po čijem nagovoru ju je počeo igrati, u kom klubu, ko je sa njim igrao i slično, Nebojša Popović u intervjuu datom Stanislavu Pauniću 1979. godine, između ostalog, kaže sledeće:

„... ja sam maturirao 40-te godine... a posle sam se sa košarkom sreo 42 godine... sticajem opet prilika i okolnosti... u to doba okupacije... u mojoj ulici je stanovao nedalko od mene Ivan Dimić... i on je u fudbalskom klubu Jugoslavije koja se onda zvala es ka 13... bio golman... ponekad sam odlazio sa njim na treninge... zahvaljujući

³ Intervju dao S. Pauniću 18. juna 1979. godine, snimljeno na traku

⁴ Inetrvju dao S. Paunići 5. juna 1979. godine, snimljeno na traku

Nevenki Šešliji ja sam otišao na tu košarku... tamo kad sam došao... posle ženskog bio je muški trening... falio je jedan igrač... bilo je njih devet... pozvali mene i... malo se to meni dopalo... i taj isti Zvonko Neferović koji je za vreme rata živeo u Beogradu u... izbeglištvu... jer je on kao eksponirani sokolac i jugoslovenski orjentisani Hrvat pobegao ispred zuluma ustaša u Beograd i tu je još sa nekolicinom drugova isto takvih opredeljanja kao Valdo Mađaruh... Veljko Ronac... i on se ovde našao i bavio se košarkom... i on je u to vreme vidio es ka 13... bio trener i igrač... i on mi je posle tog treninga rekao... zašto ti ne bi igrao... meni je to malo i laskalo... i ja sam obećao da će doći... 42... 43 je već prestalo... igrala se jedna skromna košarka... ali je ona i onda imala gledaoca svoje... bilo je u Beogradu 6-7 klubova... u ono vreme... bila je ta es ka 13, bio je BSK, BASK, BTK, bio je BOB, bio je Mitić... SASK... eto sedam što sam se sad setio... Obilić je bio... bila je jedna liga.“ (prema Paunić, 2007, 176)

Nevenka Šešlija⁵ se takođe sjeća tih dana: „Onda je došao rat... koji nas je sve poremetio... ali eto mi smo imali to zadovoljstvo da se okupimo opet u nekom klubu... da se bavimo eto sportom... i tako se podužilo bavljenje tom košarkom... tu je bilo i dosta izbeglica koji su dosta znali o košarci... kao što je Zvonko Neferović... i sigurno je da smo tada tada imali malo bolju košarku od one sa početka, da bi kasnije... eto svi... prešli u klubove u novoj Jugoslaviji... osnovali košarkašku sekciju Crvene Zvezde... Mirjana Janačković je bila u ekipi Zagreba... i docnije došla u našu ekipu izbeglica... u 913... ona je bila izbeglica.“ (prema, Paunić, 2007, 176)

Beograd

Izbeglice (sportisti) koji su, tih ratnih dana, stizali iz svih dijelova tadašnje Jugoslavije, dali su značajan doprinos za razvoj sporta ne samo u Beogradu, već i u cijeloj Srbiji u tom ratnom periodu. Prema Milošu Hamoviću:

⁵ Inatrvju dala S. Pauniću 15. aprila 1980. godine, snimljeno na traku

„U masi izbjeglica koje su iz raznih krajeva okupiranje Jugoslavije stigle u Srbiju bilo je i brojnih sportista. Njima je bilo omogućeno da se u izbjeglištvu bave sportom za koji su se oprdejelili u zavičaju, doduše pod uslovom da su bili uspješni sportisti kako bi se za njih zainteresovali domaći klubovi. Isto tako, priliku da nastave svoje aktivnosti u novoj sredini dobili su i treneri i sudije⁶ raznih grana sporta, kao i sportski radnici.“ (Hamović, 1994, 224)

Sportistima (izbjeglicama) koji su bili dobrodošli, kao pojačanje mnogim sportskim, prije svega, beogradskim klubovima: fudbalskim (Stanković, Đajić, Manola, Radočić i dr.), atletskim (dr Naranačić, dr Manojlović, Stepišnik, Lukač, Kovačević, Ćuričić i dr.), košarkaškim, odbojkaškim i drugim, prema napred navednom autoru, beogradska štampa je posvećivala dosta prostora:

„... pri čemu nije štedjela komplimente o njihovim kvalitetima. U brojnim člancima ističan je njihov doprinos napretku sporta u Srbiji s nagovještajima da bi se uz njihovo angažovanje i u međunarodnoj konkurenciji mogao postići veliki uspjeh. Pored fudbala isticano je da je i atletika dobila znatno pojačanje, jer je među izbjeglicama bilo i predratnih državnih prvaka i rekordera, kao što je bio, na primjer, Rade Ćuričić iz Zagreba.“ (Ibid, 226)

Izbeglice (sportisti) su u više sportova (košarka, fudbal, odbojka, atletika) imali i svoje epipe, koje su često održavale takmičenje sa reprezentacijom grada Beograda i učestvovali i na drugim brojnim takmičenjima (turnirima) u Beogradu.

Na razvoj košarke znatnog uticaja, pored ostalih faktora, imali su i izbjeglice (košarkaši) iz drugih dijelova Jugoslavije, naročito iz Hrvatske (Zvonimir Neferović, Veljko Ronac, Marjan Maržan, Vlado Mađeruh, Mileta Tešin, Nevenka Šešlija, Mirjana Janačković i drugi). Ne samo da su igrali košarku u raznim beogradskim klubovima, već su i na Prvom košarkaškom prvenstvu u Beogradu, za vri-

⁶ U maju 1942. godine formiran je u Beogradu pri sudskej sportskoj organizaciji, Fond za pomaganje siromašnih fudbalskih sudija izbjeglica i srpskih koji su bili u zarobljeništvu (Obnova, 8. maj 1942. godine)

jem Drugog svjetskog rata, nastupali sa svojom ekipom „Izbeglice“.

Prvo košarkaško prvenstvo Beograda, za vrijeme rata, održano je 27. i 28. septembra 1941. godine.

Prije održavanja takmičenja u listu „Novo vreme“ od 24. septembra 1941. godine, pored propozicija za takmičenje upućen je i poziv košarakaškim sudijama iz ostalih dijelova Jugoslavije, koji će tih dana biti u Beogradu, da se prijave vrhovnom sudiji Zvonimiru Neferoviću.

„Prijavljeni timovi mogu nastupati samo ako su jednoobrazno odeveni. Svaki tim obavezan je da ima svoju loptu. Pored pozvanih košarka sudijski umoljavaju se ostale košarka – sudije iz ostalih krajeva bivše Jugoslavije, koji se sada nalaze u Beogradu, da se prijave Vrhovnom sudiji g. Neferoviću na jedan čas pre početka takmičenja.“ (Anon, 1941, ?)

„Novo vreme“, od 26. septembra 1941. godine, obavještava svoje čitaoce, posebno, ljubitelje košarkaške igre da će se u subotu i nedelju tog mjeseca po prvi put u toku rata održati takmičenja u košarci za prvenstvo Beograda. Posebno napominju da će na takmičenju učestvovati i jedna ekipa izbjeglica – košarkaša i da se ekipa „Mätze“ pod vodstvom trenera Marjana Maržana dobro pripremila za takmičenje, da bi pokazali gledaocima da su prošle godine zaslужeno bili nezvanični prvaci Srbije u košarci.

„Simpatizeri i pristalice ove zanimljive igre imaće prilike da prvi put posle rata posmatraju takmičenje u košarci. Naročito napominjemo da će na ovom prvenstvu uzeti učešća i jedan tim izbeglica koji se sada nalaze u Beogradu i koji takođe marljivo trenira. Igrači ekipe Matice koje je njihov trener g. Marjan Maržan dobro spremio nastupić i ovog puta da dokažu i uvere gledaoce da su zaista prošle godine zaslужeno nosili naslov nezvaničnog prvaka Srbije. Osim ovih ekipa uzeće učešća i dve ženske ekipe koje će pokazati da je košarka ne samo za muškarce, već i za devojke.“ (Nenadović, 1941, ?)

Prventsvo je organizovala košarkaška sekcija SK „Jugoslavije“ (kasnije SK 1913). Na takmičenju je učestvovalo pet ekipa: Matica,

Omladinac, Izbeglice, Sask (Srenjoškolski amaterski sport klub) i Jugoslavija. Vrhovni sudija je bio Zvonimir Neferović. Najbolji tim je bio Matica i zaslужeno je osvojila prvo mjesto.

U „Novom vremenu“ od 29. septembra 1941. godine, o tom takmičenju je napisano sledeće:

„U subotu i nedelju održano je prvenstvo Beograda u košarci. Kao najbolji i načigurniji tim pokazao se tim 'Mätze', koji je zaslужeno osvojio prvenstvo. Prvenstvo košarke organizovala je mlada sekcija S.K. 'Jugoslavije'. Ljubitelji ove lepe i zanimljive igre odazvali su se u velikom broju i navijali za svoje timove. Učestvovali su ovi timovi: Matica, Izbeglice, Omladinac, Sask i 'Jugoslavija'.“ (Nenadović, 1941, ?)

U pregledanim dokumentima, više detalja o tom prvenstvu nismo, za sada, pronašli. Ostaje nepoznato da li su dvije, i koje, ženske ekipe učestvovali na takmičenju, kako je „Novo vreme“ najavilo u broju od 26. septembra 1941. godine. Takođe ostaje nepoznato ko je, pored Zvonimira Neferovića, studio utakmice, koliko je utakmica odigrano, ko je sa kim igrao, koji su bili rezultati, kao i ostali detalji vezani za prvenstvo.

Po završetku takmičenja list „Novo vreme“ od 4. oktobra 1941. godine zabilježio je jedan interesantan detalj o tome kako su se igrači SK Matice i SK Jugoslavije bili dogovorili da dođu na igralište SK Jugoslavije da bi se upisali u novoosnovanu košarkašku sekciju SK Jugolsavije. Igrači su po dogovoru došli da bi se upisali u sekciju. Međutim, nisu se mogli upisati. Razlog zašto se nisu upisali navodimo u tekstu koji slijedi:

„Posle održanog prvenstva Beograda u košarci, igrači SK 'Mätze' i igrači koji su sačinjavali tim SK 'Jugoslavije' došli su po dogovoru na igralište da bi se upisali u ovu novoosnovanu sekciju SK 'Jugoslavije'. Ali na najveće iznenađenje svih budućih igrača košarke 'Jugoslavije' rečeno im je: 'Gospodo, vi se ne možete upisati kod nas'. Razlog – nestala lopta.“ (Anon, 1941, ?)

U „Novom vremenu“ od 27. oktobra 1941. godine, objavljen je tekst pod naslovom „U nedelju se rešava pitanje osvajača pehara u košarci i odbojci“, a u istom listu, od 29. septembra 1941. godine, tekst pod nazivom

„Matica je osvojila prvenstvo Beograda u košarci“.

Na osnovu toga možemo konstatovati da se pored prvenstva Beograda odvijalo još neko košarkaško takmičenje, za neki drugi pehar.

Te nedelje, oktobra mjeseca 1941. godine, odigrana je utakmica između ženskih timova BOB-a i SK 1913. Utakmica je završena pobedom BOB-a rezultatom 12-9 (5-6). Sudio ju je Mileta Tešin.

Za ekipu BOB-a su igrale: Vojvodić, Radovanović, Janačković I, Janačković II, Komnenović, Petrović i Mladenović, a za SK 1913: Aksentijević, Uzelac I, Uzelac II, Uzelac III, Gavrilović i Šešlja. Pogodke za SK 1913 su postigle: Gavrilović (6) i Šešlja (3), a za BOB: Radovanović i Petrović po 4, Janačković II (2) i Komnenović (2).

U „Novom vremenu“ piše:

„Sudija M. Tešin, dobar. Opet poraz. Dame SK 1913 za dve nedelje dva poraza.“ (Anon, 1941, ?)

Što znači da je ženska ekipa SK 1913 i prethodne sedmice odigrala jednu utakmicu koju su, takođe, izgubili, no, ostaje nam nepoznato sa kime su je igrali, rezultat, sastav timova kao i ostali detalji.

Možda su to one dvije ženske ekipe, koje ih je „Novo vreme“, u broju od 26. septembra 1941. godine, njavilo da će učetvovati u prvenstvu.

„Osim ovih ekipa učeće učešća i dve ženske ekipe koje će pokazati da je košarka ne samo za muškarce, već i za devojke.“ (Nenadović, 1941, ?)

Osnivanje Srpskog saveza za košarku

„Novo vreme“ je 31. avgusta 1941. godine objavilo vijest da će se poslije održavanja Prvog prvenstva Beograda u odbojci, koje će se održati prve sedmice septembra mjeseca napred navede godine, pristupiti formiranju Saveza za košarku i odbojku. Nije navedeno o kom se Savezu radi, da li savez grada Beograda ili Srbije.

„Tokom iduće nedelje održaće se prvo beogradsko prvenstvo u odbojci između klubova i društava koji gaje ovu igru. Posle ovog prvenstva pristupiće se osnivanju

Saveza za odbojku i košarku.“ (Novo vreme, 30. avgust 1941. godine)

SLIKA 5
Svetislav Vulović

U prvoj polovini septembra 1941. godine osnovan je Srpski savez košarke i odbojke. Za prvog predsjednika izabran je Svetislav Vulović. Tehnički referent je bio Boro Jovanović. Savez je pored rada na širenju košarke ne samo u Beogradu, već i cijeloj Srbiji, organizovanja takmičenja, osnivanja novih klubova i sekacija, radio i na izradi svojih pravila, pravila košarke i na poboljšanju i organizaciji sudijskog kadra.

Pored Beograda košarka se igrala i u drugim mjestima (Novi Sad, Petrovgrad, Subotica, Šabac, Kragujevac, Niš, Prizren, Split, Zadar, Dubrovnik, Šibenik, Kotor) na prostorima bivše Jugoslavije, sa različitim intenzitetom.

U nekim mjestima okupaciona vojska je pored igranja košarke, osnivala klubove, uvodila ju je u škole, propagirala i širila među omladinom i drugom populacijom, prvenstveno, radi političkog i ideoškog uticaja a radi odnarodavanja okupiranog stanovništva, npr. u Novom Sadu, Petrovgradu i Subotici to su radile mađarske, a u: Prizrenu, Splitu, Zadru i Kotoru italijanske okupacione vlasti.

Novi Sad

Pavlović piše da:

„Za vreme okupacije nije bilo nikakve organizovane košarkaške akcije. Izuzetak čini takmičenje srednjoškolaca u Novom

Sadu u okviru prvenstva tzv. Južne Mađarske.“ (Pavlović, 1977, 52)

Janik Ferenc, u razgovoru sa Stanislavom Paunićem 30. avgusta 1978. godine u Novom Sadu, kaže:

„Učiteljska škola Novi Sad... za vreme Mađara... učili smo košarku... Steva Putnik došao je iz Zrenjanina u Novi Sad, da ovde u Novom Sadu radi na košarci.“ (Paunić, 2007, 186 i 251)

Detaljniji opis košarkaških aktivnosti za vrijeme rata u Novom Sadu dao je A. Miklović u svom radu „Evolucija košarke u Novom Sadu“. On piše da se po okupaciji Novog Sada, od strane mađarske vojske, i po dolasku nastavnika i drugih raznih službenika iz Budimpešte, Segedina i drugih mesta iz Mađarske, košarka počela igrati u školama. Najzaslužniji za njen uvođenje u škole bili su nastavnici tjelognog vaspitanja, koji odmah počinju osnivanje košarkaških sekcija u školama gdje su radili.

„Nije prošlo mnogo vremena, a po novosadskim srednjim školama novosadski omladinci sa velikim oduševljenjem vežbaju košarkašku 'abecedu'. Već iste godine, novosadski klub UAC (ujvidéki atletikai club) angažuje prvog košarkaškog trenera Lehel Tibora iz Segedina, koji će do kraja rata raditi u Novom Sadu kao službenik na Carini i trener novosadskih klubova. Iz razgovora sa bivšim igračima ovog kluba (Bozo Oskar), saznajemo da je Lehel bio izvanredan stručnjak i pedagog, te da je njegova zasluga što je košarka u Novom Sadu za vrlo kratko vrijeme stekla mnogo pristalica i dostigla nivo ekipa iz Segedina i ostalih gradova Južne Mađarske. Učenike po školama trenirali su njihovi nastavnici fizičke kulture (gimnastike). U Učiteljskoj i srednjoj tehničkoj školi nastavnik je bio Lucak (Luczák), u Mađarskoj gimnaziji nastavnik je bio Kalmancaji Zoltan, a u Trgovačkoj akademiji i u Gimnaziji sa srpskim nastavnim jezikom Moldovani Istvan (Moldovanyi Istvan). Trenirali su u salama po svojim školama i u današnjem domu Partizan I (tada Levente othón). Igralište je bilo obeleženo kredom ili krećom a stalci ua skok u vis poslužili su da

se na njih pričvrsti obruč.“ (Miklović, 1972, 11-12)

U školskoj 1941/42 godini održano je međuškolsko prvenstvo grada. Na takmičenju je učestvovalo šest ekipa: Učiteljske škole, Mađarske i Srpske gimnazije, Trgovačke akademije, Poljoprivredne i Srednje tehničke škole. Prvo mjesto je osvojila ekipa Srednje tehničke škole (IKY), pobjedivši sve ekipe. Na kraju su odigrali utakmicu sa reorezenacijom novosadskih škola koju su, takođe, pobijedili rezultatom 32-24. U ekipi IKY su igrali: Janković, Taborosi, Segedinčev, Banko, Dević, Kiš i Gerdov.

Split

Đuro Vujanić, u pismu od 23. marta 1979. godine upućenom Stanislavu Pauniću, piše:

„Za vrijeme okupacije zadrani prenose košarku u Šibenik i Split. U Splitu košarka hvata duboke korijene i zahvalivši braći Carbonini i braći Stefanini (ova poslednja dva su nakon rata igrali za 'Reyr' iz Venecije) uspjeva nadvisiti zadrane.“ (Paunić, 2007, 185)

Toni Petrić kaže:

„Ali, moramo priznati da je splitska košarka 'rođena' za vrijeme talijanske okupacije Splita u Drugom svjetskom ratu u okviru fašističkih omladinskih organizacija.“ (Petrić, 2000a, ?)

Za vrijeme talijanske okupacije (1941-1943) košarka se igrala u Splitu. Igrali su je talijanski vojnici i talijanski omladinci iz Splita. Omladinci su imali svoje dvije organizacije „GIL“ (Gioventu Italiana di Littorio) i „GUF“ (Gruppo Universitario Fascista) u kojima se igrala košarka. Povremeno su igrali i utakmice. Italijani su pokušavali da u te organizacije upisu što više mladih spličana, prije svega, učenike osnovnih škola, da bi na njih imali što veći ideološki uticaj, ali u tome nisu imali velikog uspjeha.

„Poslije preuzimanja vlasti Talijanima se žurilo u proces odnarodavanja našeg življa, odnosno brze talijanizacije i fašizacije stanovništa pripojenom području Italije. Osnovni oblici toga teroriziranja bile su opće mjere talijanizacije s posebnim naglaskom na fašizaciju mladih, tj. upisu u

GIL (Gioventu Italiana di Littorio). Oni su polazili prve i druge razrede srednjih škola, danas je to peti i šesti razred osnovne škole. Zastršivana su djeca i roditelji, rediteljima se prijetilo da će izgubiti posao ako im se djeca ne upišu u tu organizaciju. Naglasak je bio na mlađi uzrast, jer su kod upisivanja učenika viših razreda doživjeli potpuni debakl.“ (Petrić, 2000b, ?)

Duško Marović piše da su po dolasku u Split okupatorski vojnici:

„Zauzeli sva sportska društva, nadjenuli im njihova talijanska imena pa su tako zauzeli i ljetno vježbalište Sokolskog društva Split odakle su jednog dana ponjeli naše prve koševe i prenijeli ih na terene bivšeg Akademskog tenis kluba (ATK) u predjelu Firula gdje su odigrali prvu utakmicu u košarci.“ (Marović, 1982, 329)

Tokom 1941. godine „GIL“ i „GUF“ su odigrali nekoliko utakmica u Splitu i Zadru.

Dvadeset šestog jula, tekuće godine odigrana je, vjerovatno, prva utakmica na Firulama, između ekipa GIL-a i GUF-a. Pobijedila je ekipa GUF-a rezultatom 49-25. Utakmicu je sudio poručnik italijanske vojske Mazzini. U ekipi GIL-a su igrali: Dante Stipizza, Bruno Candutti, Vincenzino Carbonini, Bartolomeo Veloce, Giovanni Paolicevich, Eugenio Romanich, Vittorio Volich i Patrizio Lunazzi, a u GUF-a: Romano Foretich, Corrado Minussi, Guerino Senizza, Luciano Cuccoch, Matteo Romich, Severio Fiorentini jedan i Severio Ferentini dva.

Italijanski dnevni list „San Marco“, koji je izlazio u Splitu, u broju od 28. jula 1941. godine pisao je o toj utakmici.

SLIKA 6

Slika u novinama o košarkaškoj utakmici odigranoj u Splitu u novembru 1941. godine.

Spalato, novembre 1941 - Incontro fra le squadre di Spalato e Zara. Con la maglia "Zara" da sin. Abelardo Pittoni, Boris Vuchich seminascosto, Sergio Fanfoni, Aldo Bortolazzi, Antonio Zerauscheck; in basso Agostino Zanne, Antonio Caravani, Calebotta ed a terra Mario Lastre.

Krajem novembra 1941. godine odigrana je još jedna utakmica između ekipa „GIL – Spalato“ i „GIL – Zara“, Marović piše da je Italijanski list „II Popolo di Spalato“ u broju od 2. decembra tekuće godine donio obavijest o toj odigranoj utakmici. Za ekipu Zadra su igrali: Abelardo Pittoni, Boris Vuchich, Sergio Fanfoni, Aldo Bortolazzi, Antonio Zerauscheck, Agostino Zanne, Antonio Caravani, Calebotta i Mario Lastre.

Prema Petriću i žene su igrale košarku i učestvovali na takmičenjima koja su organizovana u Splitu i u drugim mjestima. Košarku su igrali i učenici splitskih srednjih škola, koji su, takođe, igrali međusobne utakmice. Tokom 1941. godine, kako piše Petrić, odigrano je:

„... više utakmica u Splitu i izvan grada u muškoj i ženskoj konkurenciji a i dvije utakmice između učenika Klasične i Muške realne gimnazije.“ (Petrić, 2000a, ?)

Dubrovnik

O igranju košarke u Dubrovniku za vrijeme Drugog svjetskog rata pronašli smo samo zabilježeno sjećanje Vlaha Kojakovića.

Studirao je Školu tjelesnog vaspitanja u Beogradu sa svojim Dubrovčanima: Vinkom Cvjetkovićem, Lukom Ciganovićem, Perom Matanom i Marijom Kolarić, i Splićanima, Natkom Lahmanom i Urošom Tominićem. Tu se upoznao sa košarkom. Poslije bombardovanja Beograda, 6. aprila 1941. godine vraća se u svoj Dubrovnik. Te godine počeo je raditi kao profesor fiskulture u Dubrovačkoj gimnaziji.

Kojaković se sjeća:

„Počeo sam raditi u Gimnaziji, ona košarka mi je stalno bila na pameti. Znao sam i to da će mnogima biti smješan ako ja u gradu plivanja i vaterpola počnem mladiće i djevojke učiti košarci. Ali, krenuo sam, pa šta bude. I odmah me na startu dočekalo veliko, ugodno, iznenadenje: u Dubrovniku je postojao jedan drveni koš kojega je napravio profesor Ivo Kresić! Na tom košu sam grupu mladića počeo učiti košarkaškoj abecedi. Igrali smo onom nogometenom loptom, koš je bio drveni, obruč improviziran... nako dva – tri mjeseca iznenadio sam se jer je jedno desetak

mladića stalno željelo igarti košarku. Ali ona se u Dubrovniku počela organizirano igrati tek poslije završetka Drugog svjetskog rata 1945. godine. Još je bio živ onaj drveni koš Iva Kresića.“ (Bibić, 2003, 12)

Šibenik

O igranje košarke u Šibeniku bio nam je dostupan samo jedan podatak, kojeg je ostavio Đuro Vujanić, u pismu od 23. marta 1979. godine, upućenom Stanislavu Pauniću u kome, između ostalog, piše:

„Za vrijeme okupacije Zadrani prenose košarku u Šibenik i u Split.“ (Paunić, 2007, 185)

Za povjerovati je da se košarka povremeno igrala među omladinom.

Kotor

Košarka se za vrijeme rata počela igrati u Kotoru 1941. godine, odmah po okupaciji Boke Kotorske od strane italijanske vojske. Najzaslužniji za širenje košarke je bio profesor italijanskog jezika, Italijan Srđa Paronucija. U blizini Kotora italijanske vlasti su osnovali sportski kamp, koga su opremili raznim sportskim rekvizitima i spravama, među kojima su se nalazili i koševi. Od italijanskih vojnika Paronucija je formirao košarkaški tim, sa kojima je vježbao. Ne samo da je italijanske vojnike učio košarci, već je to radio i sa kotorskom omladinom. Povremeno su igrane i utakmice. Odigrano je više utakmice koje nisu nisu ostale zabilježene.

LITERATURA:

- Anon. (1941). Propozicije za prvenstvo Beograda. *Novo vreme*, 24. septembar 1941.
- Anon. (1941). ?, *Novo vreme*, 30. avgust 1941
- Anon. (1941). ?. 4. oktobar 1941.
- Anon. (1941). S.K. 1913 je najagilniji klub u novoj grani sporta. *Novo vreme*, petak, 12 decembra 1941.
- Anon. (1941). U nedelju se rešava pitanje osvajača pehara u košarci i odbojci. *Novo vreme*, 27. oktobar 1941.
- Anon. (1942). Košarka - igra budućnosti. *Novo vreme*, srijeda, 15. mart 1942.

- Anon. (1942). Košarka – sport školske omladine. *Kolo*, 11. april 1942.
- Anon. (1942). Oko 1.500 gledalaca na utakmici košarke. *Kolo*, 18. april 1942.
- Bibić, M. (2003). Dubrovčanin Vlaho Kojaković, 91-godišnji pionir dalmatinske košarke Slobodna Dalmacija. 13. oktobar 2003. Available at: www.arhivaslobodnadalmacija.hr/200312013/Presing12.asp.
- Hamović, M. (1994). *Izbjeglištvo u Bosni i Hercegovini 1941-1945*. Beograd: „Filip Višnjić“ – posebna izdanja.
- Maržan, M. (1941). Utakmica košarka u Beogradu. *Jugoslovenski sport i vazduhoplovstvo*, 2, p. 38.
- Maržan, M. (1941). Utakmice u košarci u Beogradu. *Sokolski glasnik*, 4, p. 6.
- Marović, D. (1982). Počeci košarke u Splitu. *Povijest sporta*, 53(13), pp. 323-332.
- Miklović, A. (1972). Evolucija košarke u Novom Sadu. Diplomski rad. Sarajevo: Visoka škola tjelesne kulture.
- Nenadović, Lj.D. (1941). U subotu i nedelju oržaće se prvenstvo Beograda u košarci. *Novo vreme*, 26. septembar 1941.
- Nenadović, Lj.D. (1941). „Matica“ je osvojila prvenstvo Beograda u košarci. *Novo vreme*, 29. septembar 1941.
- Paunić, S. (1982). Geneza i razvoj košarke u Jugoslaviji. (Publiovana doktorska disertacija, Univerzitet Beograd). Beograd: Fakultet fizičke kulture.
- Paunić, S. (2007). *Geneza i razvoj košarke u Jugoslaviji*. Kovin: Ženski košarkaški klub.
- Pavlović, M.L. (1977). *Istorija i razvoj igre. Teorija košarke I deo*. Novi Sad: Zavod za fizičku kulturu Vojvodine.
- Pavlović, D.P. (1989). Fizička kultura u NOB na teritoriji današnje SR BiH u vremenu od 27. jula 1941. do 9. maja 1945. godine. (Neobjavljena doktorska disertacija Univerzitet Novi Sad). Novi Sad: Fakultet fizičke kulture.
- Petrić, T. (2000a). Zašto je Split „najsportskiji grad na svitu“. Nima sporta do Splita. Slobodna Dalmacija, 21. februara 2000. Available at: www.arhivaslobodna.dalmacija.hr/2000221/prilozisp2-htm.
- Petrić, T. (2000b). Nepokoreni sportaši. Sport u Splitu od 1941 do 1945. Slobodna Dal-

macija, 20. mart 2000. Available at:
www.arhivaslobodna.dalmacija.hr/2000320/prilozisp2.htm.

Stojković, S. (2005). *Nebojša Popović uvek prvi*. Beograd: Košarkaški savez Srbije i Crne Gore, Košarkaška fondacija.

Primljeno: 10. novembra 2010
Odobreno: 8. decembra 2010

Korespondencija:
dr Slobodan Simović
Fakultet fizičkog vaspitanja i sporta
Bulevar Vojvode Petra Bojovića 1A
78000 Banja Luka
Bosna i Hercegovina
Telefon: +387 66 82 80 66
Faks: +387 51 31 22 80
E-mail: ssimovic@hotmail.com